

مسئولیت مدنی تولید و عرضه کنندگان خودروی معیوب در دوره تضمین

حسن مکرمی^۱

دانشجوی دکتری حقوق خصوصی دانشگاه پیام

نور - تهران - ایران

ابراهیم تقی زاده^۲

دانشیار دانشگاه پیام نور سازمان مرکزی تهران

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۱۱/۱۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۲/۷

چکیده

هدف حقوق ایجاد تعادل و برابری در روابط اشخاص است به همین منظور حقوق به حمایت از مصرف کنندگان خودرو پرداخته است. قانونگذار به دلیل اهمیت خودرو، قانون خاص حمایت از مصرف کنندگان را تصویب کرده است. در این قانون به حق برخورداری از کالای سالم و عاری از عیوب و خطرات بسیار توجه شده و به منظور تحقق این هدف، قانونگذار حمایت هایی چون دوره تضمین را تحت شرایطی پیش بینی نموده است. تضمین به معنی خاص به عنوان یکی از تعهدات فرعی عرضه کنندگان کالا مخصوصاً خودرو مبنی بر داشتن کیفیت و عملکرد مطلوب و متعارف تا مدت زمان مشخص می باشد. تضمین ممکن است ماهیت قراردادی یا قانونی داشته باشد. وقتی عرضه کننده آن را تعهد می کند دارای ماهیت قراردادی ولی در صورتی که برغم عدم تصریح در تعهدات فروشنده، به حکم قانون فروشنده را ملزم به انجام تعهداتی بدانیم ماهیتی قانونی دارد. تضمین موضوع این تحقیق با رعایت شرایط و حسب مورد مسئولیت محض به نحو تضامنی برای اشخاص دخیل در زنجیره تولید و یا عرضه کننده ایجاد می نماید. البته تعهد و مسئولیت عرضه کنندگان، مطلق نمی باشد بلکه مقید به شرایط و قیودی است. مسئولیت عرضه کننده مشروط به بروز عیب و نقص در مدت تضمین است. در این نوع مسئولیت، کافی است

1- hasan_mokarami1070@yahoo.com

۲- نویسنده مسئول: Taghizaadeh@gmail.com

مصرف کننده ثابت کند که خودروی عرضه شده عیبی داشته که حادثه از آن به وجود آمده است. هدف این مسئولیت، تحمیل ضمان به نتیجه فعل است نه کیفیت آن، در واقع، این ضمان چهاره حمایتی دارد تا هیچ حق قابل احترامی از بین نرود.

واژگان کلیدی: تضمین، عرضه کننده خودرو، تولید کننده خودرو، مصرف کننده، تعهد، تقصیر

مقدمه

امروزه، وسائل موتوری، به ویژه وسائل موتوری زمینی از جمله ماشین، در زمره وسایلی که بیشترین احتمال ایجاد ضرر را دارند، قرار گرفته اند. حوادث ناشی از وسائل نقلیه زمینی، تبدیل به یکی از مشکلات عصر حاضر شده است. در بازار پیچیده تولید و عرضه، مصرف کننده در بسیاری موارد، از ترکیبات کالا، کیفیت تولید و طرز استفاده از آن اطلاعی ندارد. از سوی دیگر ممکن است خودروی تولید شده معیوب باشد و مصرف کننده با استفاده از این محصول، دچار زیان و خسارت شود. عدم آگاهی مصرف کنندگان و اعتماد آنها نسبت به کالای عرضه شده، زمینه ساز سوء استفاده برخی تولید کنندگان است. بهره مندی از کالا و خدمات سالم، با کیفیت مناسب، ایمن و عاری از عیوب، حق مصرف کننده است. یکی از بهترین ساز و کارها که این خواسته و هدف را می تواند به کمال برساند، تضمین^۱ است. تضمین کالا یکی از مهمترین روش های حمایت از مصرف کننده محسوب می گردد. زیرا با وجود کلیه تلاش های لازم از سوی سازندگان در تولید محصولات سالم و بدون ایراد، به هر حال محتمل است تولید صنعتگران ایراداتی داشته باشد که در حین ساخت و روند تولید از نگاه تولید کننده مغفول مانده و یا در نتیجه بی دقتی و یا عیب تولید از کیفیت لازم برخوردار نباشد. تولید کنندگان به منظور ابراز حسن نیت، رفع عیوب و نقایص تولیدات خود را در زمان معقولی ضمانت نموده و به این ترتیب به مصرف کننده اطمینان خاطر می دهند که کالای خریداری شده کالای مناسب و با کیفیت و ایمن خواهد بود و در صورت نقایص سهوی و غیر قابل کنترل رفع آن را به طور مجانی به عهده گیرند. دامنه و وسعت این تضمین پرداخت خسارت ناشی از عیب تولید به اشخاص ثالث را نیز در بر خواهد

1- Guaranty

گرفت. ماهیت تضمین در ابتدا امری کاملاً قراردادی و مبتنی بر تراضی و تعهد تولید کنندگان به خریداران است. اهمیت تضمین در روابط تولید کننده و مصرف کننده باعث گردیده که در سال های اخیر دولت ها در این روابط کاملاً خصوصی دخالت نموده و از باب حاکمیتی ماهیت کاملاً شخصی و قراردادی تضمین را به التزامی قانونی تبدیل نمایند. به همین دلیل قانونگذار به جهت حمایت از مصرف کننده که در موضع ضعیف تری نسبت به تولید کننده قرار دارد با وضع قانون حمایت از مصرف کنندگان خودرو در سال ۱۳۸۶ چاقوب های معینی را در جهت حمایت از مصرف کنندگان پیش بینی نموده که بخش عمده ای از این حمایت ها ناظر به دوره تضمین می باشد. دوره تضمین و آثار ناشی از آن و لزوم ارائه آن از سوی خودرو ساز به صورت تقریباً سازمان یافته در قانون حمایت از مصرف کنندگان خودرو پیش بینی گردیده است. قانون موصوف ضمن تعیین حداقل زمانی و کارکردی برای تضمین، سازندگان خودرو را مکلف به تضمین صحت و سلامت کالای تولیدی خود نموده است. به موجب قانون مورد اشاره، عرضه کننده در طول مدت ضمانت مکلف به رفع هر نوع نقص یا عیب (ناشی از طراحی، مونتاژ، تولید یا حمل) خودرو به طور مجانی می باشد زیرا به هر حال عدالت ایجاب می کند که مصرف کننده در مقابل غول های بزرگ صنعتی و تولیدی حمایت تا بدین ترتیب سلامت جامعه پیشاپیش تضمین گردد. در این مقاله، با استفاده از روش کتابخانه ای و با شیوه توصیفی^۵ تحلیلی، مباحث راجع به تحقیق، مورد بحث و بررسی قرار خواهد گرفت.

مبانی مسئولیت مدنی تولید و عرضه کنندگان خودروی معیوب در دوره تضمین

مسئولیت، تعهد قانونی شخص بر رفع ضرری است که به دیگری وارد کرده است، خواه این ضرر ناشی از تقصیر خود وی و یا ناشی از فعالیت او باشد (Jafari langroodi, 1993:672) مسئولیت ناشی از تولید و یا عرضه خودروی معیوب، ممکن است بر مبنای رابطه قراردادی مابین تولید کننده یا عرضه کننده از یک سو و مصرف کننده از سوی دیگر، شکل گیرد. در مواردی که قراردادی وجود نداشته و یا روند شکل گیری قرارداد با اشکال روبرو شده باشد، مسئولیت حاصله از مصادیق مسئولیت های خارج از قرارداد خواهد بود. حقوق دانان در بحث مبانی حقوقی مسئولیت مدنی، که به نظر می رسد ریشه تضمین نیز به نحوی ناشی از همین مبانی است، نظریات

مختلفی را طرح نموده اند که اجمالا به دلیل اشتراک نسبی مبانی نظری تضمین با مبانی عام مسئولیت مدنی به بررسی آن ها می پردازیم .

مسئولیت بر مبنای تقصیر

تقصیر عبارت است از انجام یا ترک انجام کاری است که برای انجام دهنده یا ترک کننده آن پیشمانی و سرزنش آور باشد (Bariklou,2008:44) در نظریه تقصیر آنچه که حائز اهمیت است ، این است که بین فعل مرتکب و خسارت وارده رابطه علیت وجود داشته باشد به عبارتی تنها دلیلی که می تواند مسئولیت کسی را نسبت به جبران خسارت توجیه نماید ، وجود رابطه علیت بین تقصیر و ضرر است . (Katozian,1990:171) بر مبنای این نظریه برای این که شخص زیان دیده بتواند جبران خسارت وارده به خود را از مقصر بخواهد باید تقصیر شخص مقصر را اثبات نماید . به عبارتی خواهان باید اثبات نماید که خواننده در تولید و یا عرضه خودرو مرتکب تقصیر شده و ضرر مستقیمی ناشی از این تقصیر است . (Katozian,2005:173) ایراد مهم این نظریه ، دشواری اثبات تولید کنندگان یا عرضه کنندگان کالا است . پیچیدگی های روز افزون تولیدات به همراه قدرت برتر تولید کنندگان و عرضه کنندگان ، از جمله دلیل های این دشواری است . در حال حاضر رویه قضایی در برخی از موارد مسئولیت خودروساز را بر مبنای معیار تقصیر مورد سنجش قرار می دهد .^۱

۱- "در پرونده کلاسه ۸۶۰۰۳۲ شعبه ۲۰۹ دادگاه عمومی تهران ، خواهان دعوی را علیه شرکت خودرو ساز به خواسته مطالبه تحویل یک دستگاه خودروی سواری بابت معوض خودروی وی یا قیمت آن که در نتیجه نقص فنی ، تصادف و متعاقبا دچار حریق شده اقامه دعوا نموده ، طبق نظریه هیات کارشناسان در وقوع حادثه به میزان پنجاه درصد شرکت سازنده و پنجاه درصد نیز خواهان مقصر تشخیص داده شده و دادگاه توجهها به مواد ۲۲۰ و ۲۲۵ و ۳۳۱ و ۳۳۵ قانون مدنی و مواد ۱ و ۲ قانون مسئولیت مدنی شرکت خودرو ساز را مقصر و به میزان پنجاه درصد قیمت یوم الادا خودرو محکوم نموده است . همچنین در پرونده کلاسه ۸۲۰۰۰۲ شعبه ۲۱۸ دادگاه حقوقی تهران ، خواهان دعوی را به طرفیت شرکت سازنده خودرو به خواسته مطالبه خسارت وارده به خودرو در نتیجه تصادف با جلب نظر کارشناس رسمی اقامه نموده ، کارشناس رسمی علت تصادف را تلفیقی از تقصیر خواهان و شرکت خواننده به میزان هر کدام پنجاه درصد و میزان خسارت وارده را سی و پنج میلیون ریال تعیین که متناسب با میزان مسئولیت ، شرکت خواننده را محکوم به پرداخت خسارت در حق خواهان نموده است . " همانطور که ملاحظه می گردد مسئولیت سازنده خودرو در این پرونده ها بر مبنای تقصیر سنجیده شده است .

مسئولیت بر مبنای تضمین ایمنی کالا

بر طبق این نظر در معامله هر کالا یا خدمتی، از جمله خودرو نوعی تضمین صریح یا ضمنی به سود مصرف کننده وجود دارد که به موجب آن عرضه کننده تعهد می کند که کالا و خدمت سالم و بی عیب در اختیار مصرف کننده قرار دهد، نقض این تعهد مسئولیت قراردادی و تکلیف به جبران خسارت را به همراه دارد. (Badini & panahi-osanloo,2012:41) در صورتی که گارانتی را شرط تضمین سلامت کالا بدانیم این امتیاز را برای دارنده کالا ایجاد می کند که خریدار از بار اثبات تقصیر فروشنده یا سازنده معاف گردد زیرا مسئولیت سازنده یا فروشنده کالا بر تضمین صریح و ضمنی سلامت کالا، به سود خریدار است. بر مبنای نظریه تضمین، کافی است مصرف کننده وجود عیب و رابطه آن را با خسارت وارد شده اثبات نماید و دیگر نیازی به اثبات تقصیر تولید کننده و یا عرضه کننده ندارد. ایراد اساسی وارده به این نظریه این است که محدود به اطراف قرار داد می باشد. بر مبنای این نظریه، دادگاه ها، اشخاص ثالث را خارج از قلمرو تضمین ایمنی مبیع می پنداشتند. اما امروزه شرط ضمنی سلامت و ایمنی کالا، چهره تازه ای یافته و در زمره تکالیف قانونی در آمده است. (Ghasemi & Do Borji,2012:173)

عده ای معتقدند کاربرد این نظریه، حوزه مسئولیت قراردادی است. در حالی که هدف حقوق مصرف، ایجاد تعادل و در بسیاری از موارد حمایت از مصرف کنندگانی است که هیچ گونه رابطه قراردادی با تولید کننده یا عرضه کنندگان کالا ندارد. (Esmaeilzadeh,1995:54) قانون حمایت از مصرف کنندگان خودرو مصوب ۱۳۸۶ در ماده سه تعهد عرضه کننده در طول دوره ضمانت را در مورد ایمنی و سلامت خودرو تعهد به نتیجه دانسته است و اصولاً خودرو ساز با اثبات بی تقصیری خود نمی تواند از زیر بار مسئولیت شانه خالی کند. (Badini & panahi-osanloo,2007:45)

مسئولیت محض

مسئولیت محض ناشی از توسعه یافتگی اخیر جوامع بشری است که از سال ۱۹۶۰ به تدریج وارد حوزه های مسئولیت مدنی گردید. پیروان این نظریه متفق القولند که تقصیر در زمره ارکان ایجاد مسئولیت مدنی نیست. آنچه در این نظریه مهم است انتساب ضرر بار آمده بر فعالیت مسئول است نه تقصیر او. کافی است زیان دیده ثابت کند که ضرر به او وارد شده و این ضرر ناشی از

فعل خوانده می باشد و در این نظریه دادرس به جای اثبات تقصیر باید به احراز این رابطه بیندیشد. (Katozian,2008:185) در این نظریه، سهم ملاحظات اقتصادی، به ویژه رعایت تعادل میان منافع تولید کننده و مصرف کننده و همچنین ایجاد انگیزه برای تولید کنندگان به منظور دستیابی به سطح بهینه امنیت در طراحی و تولید محصولات، چشمگیر است (Geistfed, 2009: 2)

موضع قوانین نسبت به مینا

در بحث موضع قوانین نسبت به مینای تضمین ابتدا به بررسی قواعد عام مسئولیت در قانون مدنی و قانون مسئولیت مدنی و سپس مینای پذیرفته شده در قانون حمایت از مصرف کنندگان خودرو و قانون حمایت از مصرف کنندگان سال ۱۳۸۸ پرداخته خواهد شد.

قانون مدنی و قواعد عام مسئولیت مدنی

به موجب ماده ۴۲۲ قانون مدنی، در مبحث خیار عیب، در صورتی که مورد معامله معیوب باشد، خریدار حق فسخ معامله یا نگهداری مبیع و گرفتن ارزش خواهد داشت. گاهی عیب ناشی از مبیع خساراتی را به بار می آورد که خود کالا در مقابل آن بسیار ناچیز است. بنابراین زیان های ناشی از عیب دو دسته اند: نقص خود کالا (تفاوت سالم و معیوب) و زیان های وارده ناشی از عیب کالا. در فرض اول خریدار می تواند معامله را فسخ و یا ارزش دریافت نماید. البته در صورتی که مبیع کلی فی الذمه باشد مشتری می تواند درخواست مبیع سالم را نماید. اما در مورد زیان های ناشی از عیب کالا، اعمال خیار عیب جوابگو نیست و باید طبق قواعد عام مسئولیت مدنی و از باب تسبیب خسارات مذکور جبران گردد. (Ghasemi & Do Borji, 2012: 174) در مسئولیت بر مبنای تسبیب وجود رابطه سببیت عرفی بین فعل تولید کننده و خسارت وارده کافی است و لزومی به احراز رابطه قراردادی بین خواهان و خوانده نیست. سازنده اتومبیل معیوب همین که کالای معیوب را به بازار عرضه می کند و قراردادی درباره فروش آن می بندد مرتکب خطایی شده که باید نتایج آن را متحمل گردد. (مواد ۳۳۴ و ۳۳۳ قانون مدنی و مواد ۱ و ۲ قانون مسئولیت مدنی) مطابق قواعد عام مسئولیت از جمله قانون مسئولیت مدنی، مصرف کننده مکلف است علاوه بر اثبات رابطه سببیت بین فعل تولید کننده و خسارت وارده، تقصیر وی را نیز اثبات نماید.

قوانین حمایت از مصرف کنندگان

به موجب ماده سه قانون حمایت از مصرف کنندگان خودرو، عرضه کننده در طول مدت ضمانت مکلف به رفع هر نوع نقص یا عیب (ناشی از طراحی، مونتاژ، تولید یا حمل)، که در خودرو وجود داشته و یا در نتیجه استفاده معمول از خودرو بروز نموده و با مفاد ضمانت نامه و مشخصات اعلامی به مصرف کننده مغایر بوده یا مانع استفاده مطلوب از خودرو یا نافی ایمنی آن باشد یا موجب کاهش ارزش معاملاتی خودرو شود، است. هزینه رفع عیب خودرو در طول مدت ضمانت و جبران کلیه خسارات وارده به مصرف کننده و اشخاص ثالث اعم از خسارات مالی و جانی و هزینه های درمان ناشی از نقص یا عیب (که خارج از تعهدات بیمه شخص ثالث باشد) و ... بر عهده عرضه کننده است.

به نظر می رسد قانونگذار در قانون حمایت از مصرف کنندگان خودرو از مبانی سنتی و عام مسئولیت مدنی فاصله گرفته و مسئولیت خودرو ساز را از نوع مسئولیت محض قرار داده است. در ماده مذکور حقوق اشخاص ثالث نیز که در نتیجه عیب تولید متضرر شده اند، قابل جبران دانسته شده است. در قانون حمایت از مصرف کنندگان سال ۱۳۸۸ ماده ۲ آن قانون اعلام داشته است: " کلیه عرضه کنندگان کالا و خدمات، منفردا یا مشترکا، مسئول صحت و سلامت کالا و خدمات عرضه شده مطابق با ضوابط و شرایط مندرج در قوانین و یا مندرجات قرارداد مربوطه یا عرضه معاملات هستند ... " در این قانون مبنای مسئولیت عرضه کننده صریحا تعیین نشده و قانونگذار با آوردن عبارت منفردا یا مشترکا دامنه مسئولیت تولید کننده را تعیین نموده است ولی به نظر می رسد منظور قانونگذار از عبارت مشترکا مسئولیت تضامنی نیست بلکه منظور این است که زیان دیده در مواردی تنها از یکی از عرضه کنندگان می تواند تقاضای جبران خسارت کند و در مواردی از چند نفر از آن ها اما نه به صورت تضامنی، بلکه به صورت اشتراکی که آن هم ممکن است به تساوی باشد یا بر مبنای درجه تقصیر یا نحوه مداخله. (Badini & panahi, 2012:49-50) در خصوص خسارات ناشی از کالا یا خدمت معیوب که به خریدار وارد شده بدون تردید شرط " تضمین سلامت و ایمنی کالا یا خدمت " به نفع خریدار وجود دارد اما با توجه به این که قانون برای تعیین مفاد این شرط به سایر قوانین احاله داده لذا به استناد ماده ۲۲۱ قانون مدنی می توان گفت که در حال حاضر عرف در معاملات این است که تعهد تولید کننده دایر بر تحویل کالای سالم و بی عیب، یک تعهد به نتیجه است. (Badini, 2012-2011:223)

قلمرو تضمین

با توجه به این که در بحث حقوق مصرف کنندگان منشا اولیه تضمین مبتنی بر قرارداد و تعهدات تولید کننده در قبال خریدار بوده لذا این امر باعث می گردد که به صورت طبیعی ذینفع تضمین را طرف قرارداد بدانیم. لذا در این مبحث موارد مرتبط مورد بحث قرار می گیرد. مفهوم مصرف کننده چیست؟ آیا مسئولیت تولید کننده در دوره تضمین فقط در برابر خریدار اولیه می باشد؟ یا در قبال هر شخصی که از خودرو استفاده می نماید و در نتیجه عیب تولید متحمل ضرر و زیان می گردد، مسئولیت دارد؟ آیا مسئولیت ناشی از عیب تولید صرفاً متوجه سازنده خودرو می باشد، یا سایر دست اندر کاران زنجیره تولید اعم از قطعه ساز و عرضه کننده را نیز شامل می گردد؟ آیا دست اندر کاران مذکور در مقابل مصرف کننده مسئولیت تضامنی دارند و یا منفرد؟

قلمرو مفهومی تضمین

با توجه به این که اصولاً عرضه کننده خودرو در قبال مصرف کننده، کالای خود را تضمین می نماید لذا ابتدا مفهوم مصرف کننده و سپس عرضه کننده را از نظر حقوقی مورد بررسی قرار می دهیم.

مفهوم مصرف کننده

با توجه به این که عرضه کننده خودرو در مقابل مصرف کننده مسئولیت دارد، روشن کردن مفهوم "مصرف کننده" می تواند قلمرو مسئولیت عرضه کننده را مشخص نماید. در قانون حمایت از مصرف کنندگان خودرو، مصرف کننده در معنای وسیعی به کار رفته است، به نحوی که شامل هر شخص حقیقی یا حقوقی می شود که خودرو را برای استفاده شخصی یا عمومی در اختیار دارد. این نوع تعریف از مصرف کننده جزو مزایا و نکات مثبت این قانون است. (Badini & panahi-osanloo, 2012:46) این در حالی است در بند یک ماده یک قانون حمایت از حقوق مصرف کنندگان مصوب ۱۳۸۸ مصرف کننده در معنایی بسیار محدودتر به هر شخص حقیقی یا حقوقی اطلاق شده است که کالا یا خدمتی را خریداری می کند. در واقع، در این قانون مصرف کننده شخصی جز طرف قرارداد با عرضه کننده کالا یا خدمت نیست. امروزه گرایش بر آن است

تا تعریف وسیعی از مصرف کننده ارائه شود به نحوی که اشخاص ثالث استفاده کننده را نیز که با شخص حرفه ای (فروشنده کالا یا خدمت) رابطه قراردادی ندارند در بر بگیرد. بنابراین جهت برخورداری از مزایای تضمین الزاما مصرف کننده نباید طرف قرارداد مستقیم خرید خودرو باشد بلکه هر شخصی که خودرویی را که دارای شرایط تضمین است در دوره مقرر در اختیار دارد، می تواند از مزایای تضمین بهره مند گردد. گرایش رویه قضایی نیز در توسیع مفهوم مصرف کننده بر آمده و مصرف کننده را اعم از خریدار مستقیم دانسته و حتی در مواردی متصرف خودرو را به عنوان مصرف کننده محسوب و دعوی را قابل استماع علیه سازنده خودرو دانسته است. بنابراین در حال حاضر در حقوق ایران در حوزه حقوق مصرف کنندگان خودرو، مفهوم وسیع مصرف کننده مورد پذیرش قرار گرفته و قوانین موضوعه و رویه قضایی نیز موید همین امر است.^۱

مفهوم عرضه کننده

قانونگذار در بند ۲ ماده یک قانون حمایت از مصرف کنندگان خودرو مصوب ۱۳۸۶، تکالیف موضوع قانون را تنها متوجه عرضه کننده دانسته و در تعریف عرضه کننده گفته است: "هر شخص حقیقی یا حقوقی که به طور مستقیم یا از طریق واسطه فروش مبادرت به فروش خودرو های نو تولیدی یا وارداتی خود می کند." در حالی که در زنجیره تولید خودرو، افراد دیگری نیز مثل سازنده، قطعه ساز و تامین کننده مواد اولیه و حتی واسطه های فروش به عنوان فروشنده حرفه ایی مداخله دارند که مفهوم عرضه کننده شامل مصادیق فوق نمی گردد. برای تضمین جبران خسارت زیان دیده قانونگذار بهتر بود برای تمام اشخاص درگیر در عرضه تولید، توزیع و

۱- "در پرونده کلاسه ۸۸۰۶۹ شعبه اول دادگاه عمومی شهرستان مهریز، دادگاه دعوی خواهان به طرفیت شرکت سازنده خودرو و نمایندگی آن و فروشنده خودرو را مورد رسیدگی قرار داده و دعوی مطروحه را نه به دلیل فقدان رابطه قراردادی بلکه صرفا به دلیل انقضای دوره گارانتی و عدم ارتباط آن با شرکت سازنده خودرو مردود اعلام داشته است. همچنین در پرونده کلاسه ۸۹۰۰۲۷۷ شعبه دوم دادگاه حقوقی گرگان به موجب دادنامه شماره ۹۰۰۳۲۵ مورخ ۱۳۹۰/۰۴/۱۱ دعوی خریدار ثانویه خودرو به طرفیت شرکت سازنده خودرو وارد تشخیص و شرکت خودرو ساز به دلیل وقوع حادثه در زمان ضمانت کالا و خدمات مسئول شناخته شده و حکم بر محکومیت شرکت سازنده صادر شده است."

عرضه خودرو مسئولیت تضامنی مقرر نماید. (Badini & panahi- osanloo,2012:48) البته برعکس قانون مذکور، قانون حمایت از مصرف کنندگان سال ۱۳۸۸ در بند یک ماده یک عرضه کنندگان کالا و خدمات را به کلیه تولید کنندگان و توزیع کنندگان، فروشندگان کالا و ارائه کنندگان خدمات اعم از فنی و حرفه ای دانسته است. بنابراین به موجب این قانون عرضه کننده شامل تولید کننده و توزیع کننده و ... نیز می شود که از این جهت تعریف عرضه کننده کامل تر از تعریف ارائه شده در قانون حمایت از مصرف کنندگان خودرو می باشد. به طور کلی امروزه در زمینه مسئولیت ناشی از عیب تولید مسئولیت تضامنی یکی از ابزارهای موثر حمایت از زیان دیدگان است زیرا معمولاً باید مراحل مختلفی طی شود تا کالایی به دست مصرف کننده برسد. در قانون حمایت از مصرف کنندگان خودرو، تنها به مسئولیت عرضه کننده در مدت ضمانت اشاره شده است، اما در این زمینه که آیا مصرف کننده می تواند برای جبران خسارت خود به هر یک از افراد درگیر در زنجیره تولید و توزیع خودرو از جمله سازنده قطعه معیوب، واسطه فروش، نمایندگی فروش و سازنده خودرو مراجعه کند، ساکت است. (Badini & panahi- osanloo,2012:49) در این صورت باید به قواعد عمومی رجوع کرد. متأسفانه قانون حمایت از حقوق مصرف کنندگان مصوب ۱۳۸۸ نیز برای عرضه کنندگان کالا، مسئولیت تضامنی مقرر نکرده است. در سایر مقررات عام نیز مسئولیت تضامنی به عنوان اصل کلی پذیرفته نشده است. ولی به نظر می رسد با توسل به قاعده تسبیب امکان مراجعه مصرف کننده به سایر دست اندرکاران امر تولید خودرو وجود داشته باشد. رویه قضایی در مواردی امکان مراجعه مصرف کننده خودرو به دست اندر کاران تولید خودرو، تامین کنندگان قطعه در زنجیره تولید را داده است. ولی در موارد عدیده ای نمایندگان فروش خودرو ساز را به دلیل عدم صدق وصف عرضه کننده با توجه به تعریف مقرر در قانون حمایت از مصرف کنندگان خودرو مصوب ۱۳۸۶ مسئول ندانسته و نسبت به آن ها دعوی را رد نموده است. در پرونده کلاسه های ۹۱۲۱۶۶ شعبه اول دادگاه فلاورجان و ۹۱۰۲۱۹ شعبه هفتم دادگاه حقوقی یزد دادگاه دعوی مطروحه مصرف کننده علیه خودرو ساز و نمایندگی فروش را صرفاً علیه خودرو ساز پذیرفته و نسبت به نمایندگی فروش به لحاظ عدم صدق عرضه کننده مردود اعلام نموده است. در آخر این که، قانونگذار با درج عبارات "قطععات ایمنی خودرو" و "عیب قطععاتی که ... در ماده ۴ قانون حمایت از حقوق مصرف کنندگان خودرو، به مناقشات پایان داده و ضمانت اجرای عیب قطعه خودرو را بر عهده

خودرو ساز تحمیل کرده است. علاوه بر آن در ماده ۳ قانون مزبور، عرضه کننده را که در واقع خودرو ساز نیز در قلمرو مفهوم آن قرار دارد، مکلف به رفع هر نوع نقص یا عیب (ناشی از طراحی، مونتاژ، تولید یا حمل) که در خودرو وجود داشته، نموده است. لذا با توجه به متون قانونی لازم الاجرا، دیگر جای هیچ شبهه ای در جواز طرح دعوی زیان دیدگان به طرفیت خودرو سازان در فرضی که علت وقوع حادثه معطوف به وجود عیب در قطعه یا قطعات خودرو است، باقی نمی ماند.

قلمرو مسئولیت عرضه کننده

با توجه به این که مسئولیت خودرو ساز در مدت تضمین از اهمیت بسزایی برخوردار است و از طرفی بخش عمده ای از این الزامات ناشی از قواعد قانونی حاکم بر تضمین می باشد لذا در این قسمت ابتدا به بررسی قلمرو زمانی مسئولیت خودرو ساز در مدت تضمین و سپس قلمرو زمانی مسئولیت خودرو ساز را در خارج از مدت تضمین مورد بررسی قرار می دهیم.

قلمرو مسئولیت عرضه کننده در مدت تضمین

قلمرو زمانی تضمین یا به عبارتی مدت زمانی که خودرو ساز مکلف به تضمین خودروی تولیدی خود می باشد از منظر حقوق مصرف کننده موضوع بسیار مهمی است زیرا در دوره مذکور که زمان محدودی نیز می باشد خودرو ساز با ارائه خدمات مجانی رفع عیوب و نواقص خودرو را بر عهده می گیرد. (Taherian, 2014: 54) صرف نظر از این که تضمین مبنای قراردادی دارد یا قانونی به هر حال و در هر دو صورت از نظر زمانی محدود به زمان معینی است. به موجب تبصره یک ماده یک قانون حمایت از مصرف کنندگان خودرو دوره تضمین نمی تواند کمتر از یکسال از زمان تحویل خودرو به مصرف کننده و یا کارکردی برابر سی هزار کیلو متر (هر کدام زودتر به پایان برسد) باشد. همان طور که ملاحظه می گردد قانونگذار حداقل زمان قانونی را برای دوره تضمین، یک سال تعیین کرده است که این امر یکی از دستاوردهای منفی قانون مذکور است زیرا حتی قبل از وضع قانون حمایت از مصرف کنندگان خودرو دوره تضمین خودروهای داخلی بیشتر از حداقل مقرر در قانون بوده و ضرورت داشت قانونگذار در جهت تعیین دوره تضمین عرف و رویه شرکت های داخلی را لحاظ می نمود. با توجه به اهمیت تضمین

، تقلیل زمان گارانتی یکی از نقایص عمده قانون مورد اشاره است. البته تدوین کنندگان آیین نامه قانون موصوف به نحوی در صدد بر آمده اند که نقیصه مذکور را جبران نمایند و بر خلاف نص صریح قانون که مدت تضمین را معین نموده است در ماده ۵ آیین نامه دوره تضمین را برای خودروهای سبک از تاریخ تحویل به مصرف کننده دو سال یا کارکردی برابر ۴۰۰۰۰ کیلومتر هر کدام زودتر به پایان برسد و برای خودروهای وارداتی پنج سال یا ۱۵۰۰۰۰ کیلومتر و برای خودروهای سنگین سه سال و کارکردی برابر با ۲۰۰۰۰۰ کیلومتر و برای موتور سیکلت شش ماه از تاریخ تحویل تعیین نموده اند و در تبصره ۲ ماده ۵ گارانتی رنگ را برای خودروهای سبک همانند رویه سابق سه سال و برای خودروهای سنگین هجده ماه تعیین نموده اند. در تبصره یک ماده ۵ پیش بینی شده که تولید کننده بر مبنای سیاست تجاری خود امکان افزایش دوره تضمین را دارد. هر چند اقدام تدوین کنندگان آیین نامه در افزایش دوره تضمین امری مثبت و در جهت حمایت از مصرف کنندگان است لیکن به نظر می رسد آیین نامه مذکور بر خلاف نص قانون است زیرا آیین نامه موصوف حداقل دوره تضمین را از یک سال به دو سال افزایش و گارانتی رنگ را نیز به طور جداگانه سه سال تعیین کرده است. البته افزایش اختیاری مدت تضمین از سوی تولید کنندگان در راستای مشتری مداری و جذب مشتری بلامانع خواهد بود. در رویه قضایی نیز مدت تضمین مورد توجه قرار گرفته و در مواردی دعاوی اشخاص را به دلیل خروج از دوره تضمین مردود دانسته است. در پرونده کلاسه ۸۹۰۴۱۵ شعبه اول دادگاه تجدید نظر استان تهران رای شعبه ۲۱۶ دادگاه عمومی تهران مبنی بر تحویل خودروی سالم و بدون عیب به خواهان را که علیه یکی از شرکت های خودروساز صادر گردیده بود به دلیل این که فاصله تاریخ تحویل خودرو با تاریخ حریق سه سال بوده و خودرو خارج از دوره گارانتی بوده رای بدوی را نقض و حکم به رد دعوی خواهان صادر شده است. در مورد مشابه شعبه نهم دادگاه حقوقی همدان به موجب دادنامه شماره ۸۸۰۰۵۸۲ مورخ ۱۳۸۸/۸/۳۰ به دلیل انقضای دوره تضمین حکم بر بطلان دعوی خواهان صادر نموده است.

قلمرو مسئولیت عرضه کننده در خارج از مدت تضمین

با توجه به این که قانون حمایت از مصرف کنندگان خودرو مصوب ۱۳۸۶ در خصوص مسئولیت عرضه کننده در خارج از مدت تضمین حکمی ندارد سوال بسیار مهمی که مطرح می

گردد این است که آیا مسئولیت خودرو ساز محدود به دوره تضمین است یا خیر؟ زیرا قانونگذار تکالیف بسیار زیادی را در دوره تضمین بر عهده خودرو ساز محول نموده و نحوه انشای مواد قانون نیز سقوط مسئولیت خودرو ساز در خارج از دوره تضمین را القاء می نماید مثلاً در ماده ۳ قانون مقرر گردیده که "عرضه کننده در طول دوره گارانتی مکلف به رفع هر نقص و عیب (ناشی از طراحی، مونتاژ، تولید یا حمل) گردیده است" در ماده ۴ مقرر گردیده چنانچه نقص یا عیب قطعات ایمنی خودرو در طول دوره ضمانت پس از سه بار تعمیر همچنان باقی باشد خودرو ساز مکلف به تعویض خودرو و یا استرداد وجه با شرایط مقرر در ماده گردیده است. از مفهوم مخالف مواد مذکور استنباط می گردد که در خارج از دوره تضمین مسئولیتی متوجه خودرو ساز نمی باشد. اگر چه از سکوت قانونگذار راجع به مسئولیت خودرو ساز در خارج از دوره تضمین ممکن است برداشت شود که مسئولیتی ندارد اما این توهم را باید از ذهن زدود زیرا این قانون جنبه حمایتی دارد لذا تفسیر آن باید به نفع مصرف کننده خودرو باشد نه خودرو ساز. از این رو باید در خصوص مسئولیت عرضه کننده خودرو بین دو فرض قائل به تفکیک شد: مسئولیت عرضه کننده در مدت تضمین که مبتنی بر تقصیر نیست و از نوع تعهد به نتیجه است و مسئولیت عرضه کننده در خارج از مدت ضمانت که تابع قانون حمایت حقوق مصرف کنندگان مصوب ۱۳۸۸ و قواعد عام حمایت از مصرف کنندگان می باشد (Badini&Shabani kondsari & rodpour,2012:32-33) همین شبهات باعث شده است که برداشت های متفاوتی نیز از مسئولیت خودرو ساز در خارج از دوره تضمین در رویه قضایی ایجاد گردد. مفاد برخی از آراء و مفهوم مخالف و نحوه استدلال آن ها موید این برداشت است. به موجب دادنامه شماره ۹۰۰۲۵۱ مورخ ۱۳۹۰/۲/۲۸ شعبه ۲۰۶ دادگاه حقوقی تهران دعوی خواهان علیه خودرو ساز به خواسته مطالبه خسارت ناشی از حریق خودروی مدل ۱۳۸۳ را با این استدلال که حادثه خارج از دوره تضمین واقع شده دعوی خواهان را رد نموده است در پرونده کلاسه ۹۰۰۹۱۳ شعبه چهاردهم دادگاه حقوقی اصفهان دعوی مشابه را با وصف این که مدت گارانتی منقضی شده بوده، دادگاه تولید کننده خودرو را به پرداخت خسارت محکوم نموده است. در پرونده کلاسه ۹۲۰۱۵۶ شعبه ۲۴ دادگاه حقوقی تبریز با این که از گارانتی رنگ بیش از پنج سال سپری شده بود دادگاه با احراز تقصیر، شرکت خودرو ساز را به پرداخت خسارت محکوم نموده است. همان طور که ملاحظه شد رویه قضایی بیشتر تمایل به محکومیت خودرو ساز علیرغم انقضای مدت گارانتی، در صورت احراز تقصیر دارد.

شرایط تحقق مسئولیت مدنی عرضه کننده خودرو

برخی از شرایط ایجاد مسئولیت برای خودرو ساز دارای ضمانت اجرای دوگانه جزایی و مدنی می باشند که از آن جمله می توان به تدلیس وی در ارائه محصولات به مصرف کنندگان اشاره داشت چون تحقیق حاضر به مسئولیت مدنی می پردازد، بررسی این شروط که ماهیت کیفری آن ها برجسته تر است در این پژوهش صحیح و لازم به نظر نمی رسد لذا با پرهیز از ورود در قلمرو مسئولیت جزایی خودرو سازان در این قسمت مشخصا شرایط ایجاد مسئولیت مدنی خودرو سازان تحلیل خواهد شد.

مفهوم عیب خودرو

بسیاری از فقها عیب را "زیاده یا نقصان در خلقت اصلی شی" می دانند (Shahid-1972:172&mohaghegh-helli,1983:107) برخی از اساتید حقوق نیز عیب را این گونه تعریف کرده اند "عیب امری است که از بهای کالا یا انتفاع مطلوب از آن بکاهد." (katozian,2008:278) با توجه به تعریف مذکور دو ضابطه برای معیوب محسوب نمودن چیزی ضروری است. کاستن از بهای کالا یا کم کردن از انتفاع مطلوب از آن (Safai,1993:284) بنابراین آنچه مسلم است نمی توان ضابطه دقیقی را برای عیب تعیین نمود و برای تحقق آن باید به عرف رجوع کرد. در مسئولیت ناشی از عیب کالا گفته می شود کالای معیوب کالایی است که عیب و خطر آن، انتظار مصرف کننده متعارف را برآورده نکند. سازنده متعارف نیز در صورت آگاهی از وجود این وضعیت از عرضه آن به بازار خوداری کند. (Ed; west ; 1984 :699) بنابراین در تعریف فوق که از سوی پراسر حقوق دان آمریکایی از کالای معیوب ارائه گردیده نیز مبنای عیب یا عدم عیب کالا انتظار مصرف کننده قرار داده شده، در مورد عرضه کننده نیز به همین نحو، مبنای سازنده متعارف قرار داده اند. در دستورالعمل ۱۹۹۹ جامعه اروپا نیز آنچه معیار مطابقت کالا اعلام شده است "تناسب کالا با انتظار مصرف کننده" است. بنابراین در بحث خودروی معیوب منظور از عیب در وسایل نقلیه آنچنان وضعیتی در وسایل مذکور است که آن ها را معد ایجاد خطر نماید و در این راستا تفاوتی نمی کند که وضعیت مذکور به سبب طراحی غلط یا در جریان تولید یا به جهت عدم اطلاع رسانی یا اطلاع رسانی ناقص از طرف سازنده ایجاد شده

باشد. (Abdali,2012:184) قانون حمایت از مصرف کنندگان سال ۱۳۸۸ و آیین نامه اجرایی قانون حمایت از مصرف کنندگان خودرو عیب را تعریف کرده اند. به موجب بند ۴ ماده یک قانون حمایت از مصرف کنندگان سال ۱۳۸۸ "منظور از عیب در این قانون زیاده، نقیصه یا تغییر حالتی است که موجب کاهش ارزش اقتصادی کالا یا خدمات گردد." در بند (ز) ماده ۲ آیین نامه اجرایی قانون حمایت از مصرف کننده خودرو عیب به این نحو تعریف شده است: "عیب، زیاده یا نقیصه و یا تغییر حالتی است که موجب کاهش ارزش اقتصادی کالا و خدمات و یا عدم امکان استفاده متعارف از آن می گردد." همان گونه که ملاحظه می گردد در کلیه تعریف های ارائه شده از سوی حقوق دانان و قانون، زیاده یا نقیصه در کالا از موارد عیب محسوب گردیده است. در قوانین خارجی مانند ماده ۴-۱۳۸۶ قانون مدنی فرانسه و ماده ۳ قانون حمایت از مصرف کنندگان انگلستان کالا زمانی معیوب محسوب می شود که ایمنی متعارف و مورد انتظار مصرف کنندگان را نداشته باشد.

مصادیق عیب خودرو

حال که مفهوم عیب مشخص گردید به مواردی از اقسام عیب کالا می پردازیم. عیب کالا ممکن است به سه صورت باشد: عیب در طراحی، عیب در تولید و عیب در راهنمایی و هشدار. در ماده ۲ قانون حمایت از مصرف کنندگان خودرو ۱۳۸۶ نیز عیب را ناشی از طراحی، مونتاژ، تولید و حمل بر شمرده شده است.

عیب در طراحی خودرو

از جمله عیب های مهم خودرو، عیب در طراحی است. عیب در طراحی چنان عیبی است که نه تنها در مورد یک محصول بلکه در کل محصولات تولیدی همان طرح می توان دید. به عبارتی عیب در اصل کالا، عیب در محاسبه ساختار و طراحی کالا است. (Jafaritabar,2010:116) نمونه ها عبارتند از: عدم استفاده از مواد کافی یا عدم نصب وسایل ایمنی مقدر مثل کمربند ایمنی. در این حالت اگر چه خودرو به طور دقیق بر اساس اراده سازنده ساخته شده است، اما ادعا این است که طرح مقصود سازنده، نایمن و توأم با لغزش است. لذا به نظر می رسد در دعاوی عیب طراحی خودرو احراز تقصیر خودرو ساز ضرورت داشته باشد، با این وجود در صورتی که خواهان دلیل

ارائه کند دایر بر این که طرح موثری وجود داشته که به کارگیری آن توسط خودروساز موجب پیشگیری از وقوع حادثه و تبعاً صدمه می شده و یا این که نصب برخی قطعات از ضروریات بهره‌وری از خودرو بوده است ولی سازنده آن‌ها را اعمال نکرده، می‌توان برای خودروساز مسئولیت محض قائل شد. (Pour asadi-sh&Pour asadi-m&Ashraf al-kitabi,2011:121) البته در عیب در طراحی، تولید کننده موظف نیست که طراحی محصول وی با آخرین و پیشرفته‌ترین طرح‌های ایمنی مطابقت داشته باشد اما به هر حال نوع خودروی تولیدی باید عرفاً معیوب و خطرناک نباشد و این که تولید کننده طرحش را عوض کند نمی‌تواند این امر دلیل ایراد طرح قلمداد شود. (Jafaritarbar,2010:117-118)

عیب در تولید

وقتی خودرو عیب در ساخت دارد که مطابق با مشخصات طراحی و ساخت نباشد (Pour asadi-sh&Pour asadi-m&Ashraf al-kitabi,2011:123-124) به عبارت دیگر عیب در ساخت زمانی وجود دارد که یک اتومبیل با طراحی و خصوصیات و مشخصات آن مطابقت ندارد (Swanson& dr.lin wei ; 2009: p 8) تشخیص و اثبات این عیوب به آسانی امکان پذیر است. زیرا با سایر مصادیق همان نوع از خودروها مغایرت داشته و معیوب است. اصولاً عیب در تولید، عیب غیر ارادی و ناخواسته می‌باشد زیرا طراحی کالا مناسب و فاقد اشکال است لیکن در ساخت آن دقت لازم به عمل نیامده است.

عیب در راهنمایی و هشدار

یکی از تعهدات تولید کنندگان کالا تعهد به آگاه سازی مشتریان در مقابل خطرات احتمالی ناشی از کالای تولیدی خود می‌باشد. مثلاً قفل فرمان و ترمزها در هنگام خاموشی خودروها به مشتریان اعلام نگردد. فرآورده‌هایی که بدون راهنمایی و هشدار به بازار عرضه می‌گردد خطرناک و معیوب است و حتی این عیب را می‌توان از موارد خیار عیب دانست. (Jafaritarbar,2010:95) خودرو ساز یا فروشنده‌ایی که وظیفه دارد خطرهای ناشی از خودرو را یادآوری و هشدار دهد و این وظیفه را انجام نمی‌دهد، مرتکب تقصیر شده است. در حقوق ایالات متحده آمریکا، اگر سازنده، رهنمودها و دستورهای لازم را به مصرف کننده ندهد،

فرآورده از این حیث معیوب تلقی می شود. زیرا در آنجا کافی نیست که سازنده با رعایت دقت و احتیاط در طراحی و ساخت، در نهایت به آزمایش و معاینه کالا بسنده کند. سازنده مکلف است در مورد خطرات احتمالی موجود در کالا (از جمله خودرو) به عموم اخطار و اطلاع دهد. ماده ۳۸۸ از مجموعه مقررات مسئولیت مدنی این کشور در رابطه با تکلیف به دادن اطلاع و هشدار این معیار را بدست می دهد. (Juneydi, 2002: 34) قانون حمایت از مصرف کنندگان خودرو نیز در ماده ۱۵ مقرر می دارد "عرضه کننده مکلف است تعهدات موضوع این قانون را به صورت کتبی در اوراق ضمانت نامه قید نموده و در زمان تحویل خودرو به نحو مقتضی موضوع این قانون را به طور صریح و روشن به مصرف کننده اعلام نماید." قانون حمایت از مصرف کنندگان کالا مصوب ۱۳۸۸ نیز در ماده ۳ چنین تکلیفی را برای عرضه کنندگان کالا مقرر داشته است.

عدم ایفای تعهدات تضمینی

یکی دیگر از شرایطی که باعث مسئولیت خودرو ساز می گردد، تخلف از تعهدات مورد تضمین است. برای آن که مسئولیت ناشی از تضمین محقق شود، باید تعهدی وجود داشته باشد و این تعهد بر اثر عمل حقوقی به وجود آمده باشد. (Vahdati shobeiri, 2009: 171) تا قبل از وضع قوانین مرتبط با حقوق مصرف کنندگان خودرو، در خصوص منشأ قراردادی تضمین تردیدی وجود نداشت زیرا خودرو ساز صریح یا ضمنی به موجب قرارداد ایمنی خودروی تولیدی را برای مدتی معین ضمانت می نمود. با توجه به اهمیت تضمین در حوزه خودرو به عنوان کالای خطر آفرین و گران قیمت و تنوع کیفی و کمیت خودروهای موجود در بازار مصرف، اغلب قانونگذاران در این رابطه خصوصی دخالت نموده و الزامات تضمینی را به تولید کنندگان خودرو تحمیل نموده اند. قانونگذار ایران نیز در قانون حمایت از مصرف کنندگان خودرو و آیین نامه اجرایی آن تضمین تعهدات راجع به ایمنی و سلامت محصول را جزء شروط تحمیلی بر قرارداد فروش خودرو قرار داده اند. بنابراین تخلف از تعهدات تضمینی ممکن است منشأ قراردادی یا قانونی داشته باشد.

ضرورت ایفای تعهدات در دوره قراردادی تضمین

یکی از انتظارات به حق مصرف کنندگان برای جبران خسارت خود، تعمیر قطعات خودرو می

باشد. مواردی پیش می آید که مصرف کننده خودروی معیوبی خریداری می نماید که مسبب آن تولید کننده بوده و پرداخت تفاوت کالای سالم و معیوب مشکل خریدار را حل نمی کند و فسخ معامله نیز به دلایل مختلف از جمله افزایش قیمت، به صرفه نمی باشد. (Azadi, 2011: 102) در چنین مواردی اگر دوران ضمانت و گارانتی به اتمام نرسیده باشد، مصرف کننده بهترین مسیر جبران خسارت را، مراجعه به خودرو ساز و یا نماینده وی جهت رفع عیوب موجود در خودرو می داند. قطعاً چنانچه خودرو ساز به تضمینات قراردادی خود عمل ننماید، مصرف کننده با مراجعه به مراجع قضایی، بر الزام خودرو ساز به رفع عیوب موجود در دوران گارانتی، توفیق حاصل خواهد شد.

مسئولیت تضمینی در برابر کلیه مصرف کنندگان

مسئله این است، آیا خودروساز می تواند کالای خود را در برابر عموم تضمین کند؟ ماهیت حقوقی این تعهد چیست و چه آثاری برای متعهد به وجود می آورد؟

در این که تولید کننده خودرو می تواند سلامت و ایمنی محصولات خود را در برابر عموم مصرف کنندگان تضمین کند نباید تردید کرد. این تضمین در واقع ایجابی است که تحقق آن در برابر هر خریدار و مصرف کننده محتمل است و برای آن مثال های بسیاری می توان در حوزه حقوق خصوصی یافت. برای مثال تعهدی که جاعل در عقد جعاله در برابر گمان می کند (مانند این که هر کس اتومبیل گم شده من را تا پنج روز بیابد ده میلیون ریال به او می پردازم) یا تعهدی که صادر کننده چک یا سفته در وجه حامل در برابر دارنده حق می کند. منتها باید این نکته را افزود که در هر حال این تضمین پیشنهادی است که تحقق آن وابسته به قبول متعهد له است. در نظام حقوقی ما به دشواری می توان نمونه ای ارائه کرد که شخص بتواند تنها به اراده خویش و بدون این که متعهد له آن را بپذیرد، دینی برای خود به وجود آورد. با این وصف به نظر می رسد لزومی نداشته باشد که تعهد به سود شخص معین باشد و به همین جهت می توان پذیرفت که تضمین سلامت خودرو به طور مستقیم به سود خریدار و مصرف کننده است و او به قائم مقامی از نخستین خریدار این حق را پیدا نمی کند ولی بهره برداری از تضمین موکول بر این است که بر قراردادی استوار شود. هر چند که این گونه تضمین ها در برابر خریداران خودرو است، ولی با کمی روشن بینی می توان پذیرفت که ویژه خسارات وارده به شخص او نیست و نزدیکان و کسان

او را نیز در بر می گیرد. برای مثال، اگر خریدار، اتومبیل تضمین شده خود را به دوست یا فرزندش برای رانندگی بسپارد یا آن را به همسرش هدیه دهد و در اثر عیب اتومبیل، حادثه رانندگی اتفاق و منجر به خسارت شود، نمی توان ادعا داشت که تضمین تنها در برابر خریدار بوده است و این گونه زیان ها را در بر نمی گیرد. (Katozian, 2011: 228-230) همچنین است در موردی که خودرو تحت چند قرارداد به سومین یا پنجمین مصرف کننده برسد و عیوب موجود در آن نزد وی موجب بروز حادثه گردد. در دادنامه شماره ۳۱۰ مورخ ۱۳۸۵/۰۸/۰۵ دادگاه عالی انتظامی قضات در رسیدگی ماهیتی دادگاه با این استدلال که "شرکت سازنده خودرو با صدور برگ گارانتی در قبال عیوب خودرو، خود را متعهد می کند بنابراین ضرورتی به تنظیم قرارداد خاص با تک تک خریداران (یادی بعدی) نیست" رای بر براءت قاضی مشتکی عنه صادر نموده است. از آنچه گفته شد این نتیجه به دست می آید که تعهد در برابر عموم در حقوق ما پیشینه روشنی دارد و عقد جعاله یکی از عقود معین پیش بینی شده در قانون مدنی است و می توان تضمین خودروساز در برابر مصرف کنندگان را بر همین قیاس پذیرفت منتها در فرضی که فروشنده از عیب کالا تبری می کند یا قرارداد به گونه ای حاوی شرط عدم مسئولیت است این ابزار سنتی نیز از نفوذ باز می ماند چنان که ماده ۴۳۶ قانون مدنی به آن اشاره دارد زیرا تعهدی که بر خلاف اراده متعهد به او تحمیل شود نیاز به قانون دارد. این تحمیل به معنی مسئولیت قهری است و به همین دلیل است که نظام جدید حقوقی فراتر از مرز های سنتی مسئولیت محض و مستقیم تولید کننده را جانشین تضمین های قراردادی می کند. (Katozian, 2011: 231)

عوامل رافع مسئولیت خودروساز در دوره تضمین

تضمین اعم از قانونی یا قراردادی، نامحدود و بی حد مرز نیست. بنابراین ممکن است به دلایل مختلف زائل یا محدود گردد. زیرا معقول نیست که تولید کننده را مادام العمر مسئول بدانیم. در این قسمت ابتدا به عوامل محدود کننده و سپس موارد نقض تضمین و سپس به بررسی شرط عدم مسئولیت و یا محدود کننده مسئولیت در رابطه مصرف کننده با تولید کننده پرداخته می شود.

عوامل محدود کننده تضمین

قانون حمایت از حقوق مصرف کنندگان خودرو علی‌رغم حمایت مناسبی که در دوره تضمین از مصرف کننده به عمل آورده لیکن در عین حال و بر حسب ضرورت محدودیت‌هایی را نیز برای دوره مذکور پیش بینی نموده که آن را تحت عنوان عوامل تهدید کننده تضمین مورد بررسی قرار می‌دهیم.

انقضای مدت یا پیمایش

اصولا سازنده خودرو برای یک مدت معین محصولات خود را در قبال عیب و نقص احتمالی تضمین می‌نماید. به عبارتی تولید کننده صحت و سلامت خودروی تولیدی خود را برای مدت یا کارکرد مشخص گارانتی می‌نماید. در حال حاضر قانون حمایت از مصرف کنندگان خودرو مدت گارانتی خودرو را اعم از گارانتی موتور و یا رنگ و بدون توجه به نوع خودرو اعم از سبک و سنگین را حداقل یک سال و یا کارکردی معادل سی هزار کیلو متر هر کدام زودتر منقضی گردد، تعیین نموده است. همان گونه که قبلا توضیح داده شد آیین نامه قانون مورد اشاره مدت تضمین را افزایش داده است. ممکن است امکان ارائه خدمات گارانتی بنا به دلایل غیر قابل پیش بینی میسر نباشد. در این صورت مطابق ماده شش قانون حمایت از مصرف کنندگان خودرو، این تعهدات به حالت تعلیق در می‌آید و مدت تعلیق به مدت ضمانت افزوده می‌شود. مطابق ماده ۱۲ آیین نامه، عرضه کننده مکلف است در صورتی که مدت خواب خودرو مطابق ترتیبات ماده ۹ بیش از یک ماه باشد مدت یاد شده را به زمان دوره تضمین خودرو مربوطه اضافه نماید. بدین ترتیب در صورت انقضای مدت تضمین تعهد ناشی از تضمین خودرو ساز نسبت به مصرف کننده زائل می‌گردد.

موارد نقض شرایط تضمین

در مواردی ممکن است تضمین منقضی نشده باشد ولی در نتیجه تخلف مصرف کننده از موازین قانونی و قراردادی تضمین تولید کننده زائل گردد. موارد نقض تضمین و آثار آن به شرح ذیل می‌باشد:

تعویض یا نصب قطعات و سیستم های جانبی

به موجب ماده ۸ قانون حمایت از مصرف کنندگان خودرو یکی از عوامل بسیار مهم و محدود کننده مسئولیت خودرو ساز در طی دوران ضمانت تعویض یا نصب قطعات و سیستم های جانبی مثل آمپی فایر و دزد گیر و ... در خودرو می باشد. در رویه قضایی نیز این امر مشهود است. در پرونده کلاسه ۸۹/۶۱ حوزه ۱۰۶۲ شورای حل اختلاف شماره ۲۲ تهران خواهان دعوایی را به خواسته مطالبه خسارت به یک دستگاه اتومبیل به علت حریق علیه شرکت سازنده خودرو اقامه نموده و دادگاه به موجب نظریه هیات هفت نفره کارشناسان خواهان را به دلیل دست کاری سیم کشی دزد گیر و ضبط و پخش خودرو به میزان سی درصد و شرکت خودرو ساز را به جهت تعهدات ناشی از تعمیرات در دوره گارانتی به میزان هفتاد درصد در این حادثه مسئول شناخته و به همین دلیل شرکت سازنده را به تناسب تقصیر محکوم به پرداخت خسارت نموده است. به نظر می رسد رای صادره مواجه با اشکال است زیرا طبق ماده ۸ قانون مورد اشاره صرف دست کاری در سیستم های جانبی خودرو موجب خروج خودرو از شمول قانون و سقوط گارانتی می گردد. لذا محکومیت شرکت خودرو ساز مواجه با اشکال است.

دریافت خدمات خارج از شبکه رسمی و مجاز عرضه کننده

قانونگذار در تبصره یک ذیل ماده ۳ قانون حمایت از مصرف کنندگان خودرو، مصرف کننده را مکلف به استفاده از خدمات گارانتی از شبکه های رسمی عرضه کننده نموده است. به موجب قسمت دیگر ماده ۸ قانون موصوف "هرگونه عیب و نقص و خسارات جانی و مالی وارده به مصرف کننده و اشخاص ثالث که به دلیل دریافت خدمات خارج از شبکه رسمی و مجاز عرضه کننده توسط مصرف کننده طی دوره ضمانت ایجاد شود از شمول این قانون خارج است و هیچ گونه حقی برای مصرف کننده و اشخاص ثالث در برابر عرضه کننده ایجاد نمی شود." بنابراین یکی از عوامل زائل کننده تضمین مراجعه به شبکه های غیر رسمی جهت تعمیر خودرو است.

مسئولیت خارج از بیمه شخص ثالث

مسئولیت خودرو ساز در طول دوره تضمین ناظر به مواردی است که بیمه شخص ثالث خودرو، خسارت وارده را پوشش ندهد. این امر در ماده ۳ قانون حمایت از مصرف کنندگان خودرو به

طور صریح مورد اشاره قرار گرفته است. این فرض قانونی مبتنی بر احتراز از دارا شدن بلاجهت و دریافت خسارت مضاعف توسط زیان دیده می باشد. از این حیث در رابطه با تولید کننده و زیان دیده از مصادیق تحدید مسئولیت می باشد.

شرط عدم مسئولیت و محدود کننده تضمین

عرضه کننده خودرو نمی تواند از طریق درج شرط (شرط عدم مسئولیت یا شرط محدود کننده) مسئولیت خود را محدود نماید. در ماده ۷ قانون حمایت از مصرف کنندگان خودرو این نکته به صراحت آمده است: " هر نوع توافق مستقیم یا غیر مستقیم بین عرضه کننده، واسطه فروش با مصرف کننده که به موجب آن تمام یا بخشی از تعهداتی که عرضه کننده بر طبق این قانون و یا ضمانت نامه صادره بر عهده دارد ساقط نماید یا به عهده واسطه فروش یا هر عنوان دیگری گذارده شود، در برابر مصرف کننده باطل و بلا اثر می باشد. " تبصره این ماده برای تاکید بیشتر اعلام کرده است: " انعقاد هر نوع قراردادی که حقوق و تکالیف طرفین قرارداد و مشمولین این قانون در آن رعایت نشود به استناد ماده ۱۰ قانون مدنی و مورد مشابه غیر قانونی و از درجه اعتبار ساقط است. " چنین حکمی برای جلوگیری از سوء استفاده عرضه کنندگان خودرو است. (Badini&panahi osanloo,2012:51) با توجه به این که اصولاً قرارداد های تنظیمی بین عرضه کننده و مصرف کننده جزء قرارداد های الحاقی است لذا همیشه این ترس وجود دارد که طرف قوی تر با پیش بینی شرط عدم مسئولیت در قرارداد طرف ضعیف را مورد اجحاف قرار دهد. نظم عمومی حمایتی اقتضاء می کند تا در رابطه این دو، چنین شروطی اعتبار نداشته باشد تا هم عدالت قراردادی برقرار شود و هم برای مصرف کنندگان امنیت بیشتری فراهم گردد. (Izanloo,2011:115-116)

نتیجه گیری

تضمین کالا یکی از ساز و کار های قانونی و قراردادی است که تولید کننده بر اساس آن تعهد ناقص خود دایر بر تحویل کالای مطابق با قرارداد به مصرف کننده را تکمیل می نماید. تضمین ممکن است به موجب قانون و یا قرارداد اعطاء شود، که حسب مورد ماهیت قانونی و یا قراردادی

خواهد داشت. ثمره عملی این تقسیم بندی در این است که امکان محدود کردن تضمین قراردادی و توافق بر خلاف آن وجود دارد لیکن در تضمین قانونی امکان توافق خلاف آن وجود ندارد. آثار و احکام تضمین در قانون حمایت از مصرف کنندگان سال ۱۳۸۸ پیش بینی شده است. قانون حمایت از حقوق مصرف کنندگان خودرو مصوب ۱۳۸۶ قانون خاص مقدم و قانون حمایت از مصرف کنندگان مصوب ۱۳۸۸ قانون عام موخر است. چنانچه قانون حمایت از حقوق مصرف کنندگان خودرو سال ۱۳۸۶ در خصوص حقوق مصرف کننده خودرو، متضمن حکمی نباشد، می توان به قانون حمایت از مصرف کنندگان ۱۳۸۸ که قانون مادر در زمینه حقوق مصرف کنندگان به طور کلی است مراجعه کرد و چنانچه هر دو قانون در این زمینه ساکت باشند به قواعد عام حقوق مدنی می توان متوسل شد. ساز و کار تضمین به صورت سازمان یافته در قانون حمایت از مصرف کنندگان خودرو مصوب ۱۳۸۶ به خصوص در مواد ۳ و ۴ که به مفاد آن مواد قبلا اشاره شد، تبیین شده است. همان گونه که ملاحظه می گردد قانون حمایت از مصرف کنندگان خودرو گامی به جلو می باشد زیرا عرضه کنندگان خودرو را در مقابل مصرف کنندگان و اشخاص ثالث، مسئول جبران خسارات وارده اعم از خسارات مالی، جانی و هزینه های درمانی ناشی از نقص و عیب خودرو، هزینه های حمل خودرو به تعمیرگاه، تامین خودروهای جایگزین مشابه در طول مدت تعمیرات دانسته است. قانون حمایت از مصرف کنندگان خودرو برای عرضه کننده خودرو در طول مدت ضمانت یک نوع مسئولیت محض در نظر گرفته است. بنابراین در این نوع نظام مسئولیت، لازم نیست که مصرف کننده تقصیر عرضه کننده را اثبات کند و درگیر مسائل پیچیده آن شود. همچنین عرضه کننده موظف است هر گونه ایراد و نقص ایجاد شده در خودرو را که ناشی از استفاده معمول از خودرو است و در طول دوره ضمانت ایجاد شده را برطرف سازد.

این قانون سعی کرده حمایت ویژه و بیشتری از مصرف کننده انجام دهد و تا حد زیادی نیز در این زمینه خوب عمل کرده است ولی نواقصی نیز دارد که به شرح ذیل اشاره می گردد:

۱- نحوه نگارش قانون حمایت از حقوق مصرف کنندگان خودرو مصوب ۱۳۸۶ از جمله مواد ۳ و ۴ به نحوی است که تنها به مسئولیت عرضه کننده در مدت تضمین اشاره دارد و این برداشت در رویه قضایی نیز مشاهده می شود لذا به منظور رفع هر گونه شبهه ضرورت داشت که قانونگذار مسئولیت یا عدم مسئولیت خودرو ساز در خارج از دوره تضمین را تعیین

تکلیف نماید.

- ۲- در قانون حمایت سال ۱۳۸۶ تنها به مسئولیت عرضه کننده در مدت ضمانت اشاره شده است اما این که آیا مصرف کننده می تواند برای جبران خسارت خود به هر یک از افراد درگیر در زنجیره تولید و توزیع خودرو از جمله سازنده قطعه معیوب، واسطه فروش، نمایندگی فروش و سازنده خودرو مراجعه کند قانون ساکت است. در این راستا ضرورت داشت قانون حمایت از مصرف کنندگان خودرو برای کلیه عوامل در امر تولید و عرضه، مسئولیت تضامنی پیش بینی می نمود زیرا با توجه به نقش بازاریابی بسیار مهم مسئولیت مدنی چنانچه کلیه عوامل زنجیره تولید در دوره تضمین مسئولیت تضامنی داشته باشند قطعاً اثرات آن در احقاق حقوق مصرف کننده و کیفیت محصول بیشتر آشکار خواهد شد.
- ۳- حق تعویض و استرداد خودرو منوط به سه بار تعمیر در مورد نقض ایمنی شده است در حالی که لزومی نداشت اعمال این حق در مورد نقض ایمنی به سه بار تعمیر معلق شود.
- ۴- با توجه به این که خودرو محصول گران قیمتی است که سهم زیادی از هزینه های خانواده را در بر می گیرد لذا تعیین دوره یک ساله تضمین (در تبصره یک ماده ۲ قانون حمایت) برای مصرف کننده بسیار کم است لذا با توجه به کوتاه بودن مدت ضمانت این حمایت جزئی و ناچیز است بنابراین اقتضا داشت قانونگذار سقف دوره ضمانت را میزان بالاتری تعیین می کرد تا حمایت مقتضی از مصرف کننده صورت می گرفت.
- ۵- هیات حل اختلاف پیش بینی شده در قانون حمایت از مصرف کنندگان خودرو سه عضو دارد یکی نماینده عرضه کننده، یکی کارشناس رسمی دادگستری و دیگری کارشناس نیروی انتظامی، در این هیات، عرضه کننده نماینده دارد ولی مصرف کننده در این نهاد که برای حمایت از وی شکل گرفته است هیچ نماینده ای ندارد.
- ۶- با توجه به فنی بودن و تخصصی بودن عیب خودرو قانون حمایت از مصرف کنندگان خودرو تعریف روشنی از عیب خودرو ننموده است ضرورت داشت تعریف واضحی از عیب خودرو ارائه می داد یا معیارهایی کلی در این زمینه مقرر می داشت تا مصرف کننده به راحتی بتواند به آن استناد کند.
- ۷- با توجه به این که اشاعه فرهنگ فراخوان شرکت خودرو ساز جهت رفع عیوب خودرو و تعهد مصرف کنندگان خودرو برای مراجعه جهت رفع عیوب خودرو بسیار حائز اهمیت

است، ضرورت داشت احکامی را در مورد فراخوان، قانونگذار وضع می نمود و تکلیف تولید کننده برای فراخوان و مصرف کننده برای مراجعه به فراخوان تعیین می شد که از این جهت قانون ناقص است و وضع قانون در این زمینه اجتناب ناپذیر است.

References

- [1] Azadi, Mohammad Reza,.(fall&winter 2011). factors of consumer damages and compensation practices, legal studies, Number 2.(in Persian)
- [2] Abdali, Mehrzad,.(summer 2012). Comparison of baseline and liability arising from fault produced in Iran and France, the recipe of Europe, Justice Law Journal, Issue 78.(in persian)
- [3] Bariklou, Ali Reza,.(2008). civil liability, Tehran: Publication, the Second Edition. (in persian)
- [4] Badini, Hasan , Panahi Osanloo, Pantea.(fall2011). cash on Consumer Rights Protection Law of the car, Journal of Private Law, First Year, Issue One. (in persian)
- [5] Badini, Hassan , Shabani Kondsari, Hadi , Radpour, Sajad.(spring & summer 2011). strict liability: principles and examples, comparative law studies, number one, three.(in Persian)
- [6] Badini, Hasan.(2012-2010). civil rights, academic monographs four (out of contract requirements), Department of Political Science and Law, Tehran University, Second Semester.(in Persian)
- [7]Derek H.swanson & dr. lin wei.(2009). united states automotive products liability law , second edition ,p8.
- [8] Esmailzadeh, Hadi.(1995). look at consumer rights, publications and Planning Organization, first edition.(in Persian)
- [9]Geistfed,Mark A. (2009). the value of consumer choice in products liability ; new York university school of law , brookly law review, vol 74, Berkeley electronic press.
- [10] Ghasemi hamed, Abbas and Khaledi Do Borji, Parry.(summer 2011). liability for damages of defective and dangerous consumer goods in laws and regulations, Journal of Economic Research, Issue Two.(in Persian)
- [11] Izanloo, Mohsen.(2011). clauses limiting liability and void contracts, joint-stock company publication, Issue 79, Third Edition.(in Persian)
- [12] Jafaritarbar, Hasan.(2010). the responsibilities arising from the product, Tehran: Publication of Justice.(in Persian)
- [13] Jafari Langroodi, Mohammad Jafar.(1993). terminology of rights, Tehran: Treasure of Knowledge pub, Sixth Edition.(in Persian)
- [14]Jouniydi,laya.(summer 2002).A comparative study of commitment to information with emphasis on common law systems,Journal of faculty of law and political science ,no.56.(in Persian)
- [15] katozian, Naser.(1990). civil rights (compulsory liability - civil liability),

- Institute of Tehran University Publishing and Printing, Second Edition.(in Persian)
- [16] katozian, Naser.(2008). civil rights: general rules of contracts, the fifth volume, publishing holding company in collaboration with Bahman Borna, Fifth Edition.(in Persian)
- [17] katozian, Naser.(2008). non-contractual obligations (Volume I) civil liability, Publishing and Printing Institute of Tehran University, Eighth Edition.(in Persian)
- [18] katozian, Naser.(2011). liability arising from production flaw, Tehran: Institute of Tehran University Press, third edition.(in Persian)
- [19] Mohaghegh Halli.(1983)., laws of Islam, Tehran University publication, the first volume translated by Abul-Ghasem Amin Ahmed Razidy.(in Persian)
- [20] Pour asad, Shaheen and Mohammad Ashraf al-Kitabi, Avishai.(winter2011). works of civil liability of vehicle manufacturers in the light vehicle protection of consumers' rights in Iran and other legal systems, traffic management Journal, Issue 23.(in Persian)
- [21] Prosser and Keeton.(1984).on the law of torts ,5th.ed;west ,p99.
- [22] Shah Attari, Naser.(1991). contracts related to civil liability, the end of a private law graduate of Tehran University.(in Persian)
- [23] Safai, Hossein.(2008). Civil Rights Foundation, Volume 2 (general rules of contracts), Mizan pub, Sixth Edition, Tehran.(in Persian)
- [24] Shahbazi, Mohammad Hossein.(winter 2007). Civil Rights Course notes.(in Persian)
- [25] Taherian, Naim.(2014). principles, scope and effects of consumer rights guaranteed in the car, thesis for a master's degree in private law.(in Persian)
- [26] The first shahid, the brightness of Damascus, Yalda Publishing, first Print.(in Arabic)
- [27] Vahdati Shobeiri, Hassan.(spring & summer 2009). Review on civic responsibility or liability arising from the breach of the commitment, Islamic Studies: jurisprudence, No. 1/82.(in Persian)